

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს

სკოპინგის დასკვნა N13

01.03.2021

დაგეგმილი საქმიანობის დასახელება: მდ. ხანისწყალზე 6.5 მგვტ დადგმული სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურის (ხანი ჰესის) მშენებლობა და ექსპლუატაცია;

დაგეგმილი საქმიანობის განმახორციელებელი: შპს „ხანიჰიდრო“;

დაგეგმილი საქმიანობის განხორციელების ადგილი: ბაღდათის მუნიციპალიტეტის, სოფ. ხანის მიმდებარე ტერიტორია;

განაცხადის შემოსვლის თარიღი: 24.12.2020;

მონაცემები სკოპინგის ანგარიშის შემდგენელის შესახებ: შპს „გამა კონსალტინგი“.

ძირითადი საპროექტო მონაცემები:

სკოპინგის დასკვნის მიღების მიზნით სამინისტროში, შპს „ხანიჰიდროს“ მიერ წარმოდგენილია, ბაღდათის მუნიციპალიტეტში, მდ. ხანისწყალზე 6.5 მგვტ დადგმული სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურის (ხანი ჰესის) მშენებლობისა და ექსპლუატაციის სკოპინგის ანგარიში.

წარმოდგენილი დოკუმენტაციის მიხედვით, პროექტი ითვალისწინებს დერივაციული ტიპის, ბუნებრივ ჩამონადენზე მომუშავე, 6.5 მგვტ დადგმული სიმძლავრის, მცირე ჰიდროელექტროსადგურის მოწყობა-ექსპლუატაციას. საპროექტო ჰესის საანგარიშო ხარჯი შეადგენს 2.7მ³/წმ-ს (მდინარის საშუალო წლიური ხარჯი, 1.84 მ³/წმ-ს). ჰესის ძირითადი ინფრასტრუქტურა შედგება: წყალსაშვიანი კაშხლის, ტიროლის ტიპის წყალმიმღების, სალექარის, სადაწნეო აუზის, სადაწნეო მილსადენის, ჰესის შენობის და გამყვანი არხისაგან.

სკოპინგის ანგარიშში, მოცემულია დაგეგმილი საქმიანობისა და მისი განხორციელების ადგილის ალტერნატივების შესახებ ინფორმაცია, ასევე განხილულია არაქმედების ალტერნატივა და პროექტის საჭიროების დასაბუთება. ჰესის ინფრასტრუქტურული ობიექტების განსათავსებლად ტერიტორიების შერჩევა განხორციელებულია ბუნებრივი, სოციალური და ტექნიკური საკითხების ანალიზის საფუძველზე. სათავე ნაგებობის განთავსებისათვის განხილულია 3 ალტერნატიული ნიშნული (ზ.დ.). სათავე ნაგებობის საპროექტო ტერიტორია, შესწავლილ იქნა ზ.დ. 950 მ და 1000 მ ნიშნულებს შორის. სკოპინგის ანგარიშის თანახმად, სამ ალტერნატიულ (990; 970; 950) ნიშნულს შორის - რელიეფური პირობების, მდინარის მეტი ხარჯისა და სადაწნეო მილსადენის სიგრძის გათვალისწინებით წინასაპროექტო ეტაპზე უპირატესობა მიენიჭა მე-3 ალტერნატივას (ზ.დ. 950 მ ნიშნული). ამასთან სკოპინგის ანგარიშში მითითებულია, რომ სათავე ნაგებობების ზუსტი მდებარეობა შეირჩევა დეტალური პროექტირების ეტაპზე. სადერივაციო სისტემის განთავსების ალტერნატივებიდან (მდინარის მარცხენა და მარჯვენა ნაპირები) დერეფნის რელიეფისა და გეოლოგიური გარემოს, მცენარეული საფარის, ცხოველებისთვის მნიშვნელოვანი საბინადრო ადგილების, მისასვლელი გზების

გათვალისწინებით უპირატესობა მიენიჭა მარჯვენა ნაპირს. აღნიშნულის შესაბამისად ძალური კვანძის განთავსებაც გათვალისწინებულია მდინარის მარჯვენა სანაპიროზე. ძალური კვანძის განთავსებისათვის სკოპინგის ანგარიშში განხილული ორი ალტერნატიული ნიშნულიდან (670 მ.ზ.დ.; 660 მ.ზ.დ.) - რელიეფური პირობებისა და საანგარიშო დაწნევის გათვალისწინებით უპირატესობა მიენიჭა მე-2 ალტერნატივას - 660 მ ნიშნულზე.

შერჩეული ალტერნატივების შესაბამისად საპროექტო ჰიდროელექტროსადგურის მოწყობა-ექსპლუატაცია დაგეგმილია ბაღდათის მუნიციპალიტეტში, მდ. ხანისწყალზე, ზღვის დონიდან 950 მ - 660 მ ნიშნულზე შორის. სკოპინგის ანგარიშში საპროექტო ტერიტორიის აღწერიდან ირკვევა, რომ სათავე და ძალურ კვანძს შორის მოქცეული დერეფანი ანთროპოგენული ზემოქმედებით ნაწილობრივ სახეცვლილია. წარმოდგენილია როგორც გრუნტის გზები, ბილიკები, სამოვრები, სათიბი ტერიტორიები და ყანები. საპროექტო ტერიტორიიდან უახლოესი დასახლებული პუნქტია სოფ. ხანი ძალური კვანძის განთავსების ადგილიდან პირდაპირი მანძილი უახლოეს მოსახლემდე დაახლოებით 1995 მ-ს შეადგენს. სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, საპროექტო ნიშნულზე შორის მდინარის მარჯვენა და მარცხენა სანაპიროზე განთავსებულია გრუნტის საავტომობილო გზა. პროექტის განსახორციელებლად გამოყენებული იქნება სოფ. ხანიდან, საპროექტო ჰესის სათავე ნაგებობამდე არსებული საავტომობილო გრუნტის გზა, რომელიც მდინარის მარჯვენა ნაპირზეა განთავსებული. სათავე კვანძი განთავსდების, მიახლოებითი GPS კოორდინატებია: X-331982.63; Y-4642747.76. სათავე ნაგებობის მიმდებარე ტერიტორიაზე, მდინარის მარჯვენა სანაპიროზე, ფიქსირდება კერძო საკუთრებაში არსებული მიწის ნაკვეთები. მდინარის მარჯვენა ნაპირზე შედარებით სწორი რელიეფია წარმოდგენილი, რომელსაც მოსახლეობა სათიბად იყენებს (დაფიქსირებულია თივის ზვინები და მცირე ზომის ფიცრული ფარდულები).

წარმოდგენილი Shp ფაილების მიხედვით, სადერივაციო მილსადენის საწყისი წერტილის მიახლოებითი GPS კოორდინატებია: X-331996.57; Y-4642761.69. მილსადენის დერეფნის მარშრუტის საწყისი დაახლოებით 800 მ სიგრძის მონაკვეთი (სათავე ნაგებობიდან ჰესის შენობის მიმართულებით), მიუყვება არსებულ საავტომობილო გზას, სადაც მილსადენის განთავსება დაგეგმილია მდინარისა და საავტომობილო გზას შორის. აღნიშნულის შემდგომ მილსადენის დერეფანი სცდება არსებულ საავტომობილო გზას და მდინარის დინების მიმართულებით გრძელდება. სადაწნეო მილსადენის, დაახლოებით 1600 მ სიგრძის მონაკვეთი გაივლის მდინარის მარჯვნივ (სადაც საჭირო იქნება ახალი მისასვლელი გზის მოწყობა) და მთავრდება საპროექტო ჰესის ძალური კვანძის შენობასთან. სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, მილსადენის საწყის მონაკვეთზე, გზის მარჯვნივ არსებულ ფერდზე დაფიქსირებულია გრუნტის წყლების მცირე გამოსავლები და ორი ხევი.

ძალური კვანძის განსათავსებლად, შერჩეული იქნა მდინარის მარჯვენა სანაპიროზე, ზ.დ 660 მ ნიშნულზე არსებული ტერასა. Shp ფაილების მიხედვით ძალური კვანძის მიახლოებითი GPS კოორდინატებია: X-330537.61; Y-4644316.78. ჰესის შენობისთვის შერჩეულ ტერიტორიაზე მისვლა შესაძლებელია, დაახლოებით 1,5 მ სიგანის, არსებული ბილიკის საშუალებით. ანგარიშში მოცემული ფოტოსურათის მიხედვით, ჰესის საპროექტო ტერიტორიაზე წარმოდგენილია ფართოფოთლოვანი ხე-მცენარეები.

სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, მდ. ხანისწყლის კალაპოტის საპროექტო მონაკვეთი სუსტადაა დაქსელილი. მდინარეს ორივე მხრიდან ესაზღვრება ციცაბო ფერდობები, რომლებიც დაღარულია მშრალი ხევებით. სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, მდინარის კალაპოტი წარმოდგენილია მთის მდინარეებისათვის დამახასიათებელი რელიეფითა და შესაბამისი დინების ელემენტებით. სკოპინგის ანგარიშის თანახმად - ჩატარებული წინასწარი გეოლოგიური კვლევებით, რაიმე მნიშვნელოვანი გეოდინამიკური მოვლენები, მათ შორის მეწყერები, ჰესის ნაგებობათა განლაგების ზოლში არ არის გამოვლენილი. სეისმური თვალსაზრისით საპროექტო ტერიტორია მდებარეობს 7-8 ბალიან ზონაში.

სკოპინგის ანგარიშის თანახმად, საპროექტო მონაკვეთში დაფიქსირებულია ჩანჩქერები. ანგარიშში მოცემულია შესაბამისი ფოტო მასალა და GPS კოორდინატები. იდენტიფიცირებულია სამი ჩანჩქერი. საპროექტო მონაკვეთში (სათავიდან ძალურ კვანძამდე) მდინარეში ბუნებრივი ხარჯის შემცირება გარკვეულწილად შეცვლის არსებული ჩანჩქერების ვიზუალურ სახეს. ზემოქმედების შერბილებისთვის სკოპინგის ანგარიშში შემოთავაზებულია აღნიშნული ადგილების კეთილმოწყობა, ჩანჩქერის პერიოდული გაწმენდა ჩამოტანილი ლოდებისაგან და ხის მასალისგან, ეკოლოგიური ხარჯის მუდმივი გატარება.

სკოპინგის ანგარიშში წარმოდგენილია ჰესის შემადგენელი ძირითადი ინფრასტრუქტურული ობიექტების ზოგადი დახასიათება. **საპროექტო კაშხლის** სიმაღლედ (მდინარის ფსკერიდან), პროექტირების საწყის ეტაპზე განისაზღვრა 2,75 მ. პროექტის მიხედვით, კაშხლის შემადგენლობაში იქნა წყალსაშვი, გამრეცხი ხვრეტი და ტიროლის წყალმიმღები. აღნიშნული ნაგებობები განთავსდება მდინარის გასწორში. სკოპინგის ანგარიშში მოცემულია სათავე კვანძის საპროექტო ნახაზი, შემადგენელი კომპონენტების მითითებით და შესაბამისი ექსპლიკაციით. ტექნოლოგიური სქემის შესაბამისად ტიროლის წყალმიმღებიდან წყალი მიეწოდება მდინარის მარჯვენა სანაპიროზე დაგეგმილ მიმყვან არხს, ხოლო შემდეგ გვერდით წყალსაშვს, საიდანაც სალექარის გავლის შემდეგ, წყალი გადადის სადაწნეო მილსადენში და უერთდება ძალურ კვანძს. პროექტი ითვალისწინებს სათავე კვანძზე სათანადო ზომის თევზსავალი ნაგებობის მოწყობას. გათვალისწინებულია წყალმიმღების თევზამრიდი მოწყობილობით აღჭურვა. სათავე კვანძის ქვედა ბიეფში, მდინარის კალაპოტში, მუდმივად გაშვებული იქნება ეკოლოგიური ხარჯი. **სადაწნეო მილსადენი** წარმოადგენს ფოლადის მილსადენს, რომელიც განთავსდება ტრანშეაში. სადაწნეო მილსადენის საერთო სიგრძე იქნება დაახლოებით 2400 მ, ხოლო დიამეტრი 1200 მმ. სადაწნეო მილსადენის მოსაწყობად გათვალისწინებულია დაახლოებით 2600 მ სიგრძის სამომსახურეო გზის მოწყობა. **საპროექტო ჰესის შენობა** იქნება მიწისზედა განლაგების და ორსართულიანი. დამონტაჟდება პელტონის ტიპის ორი ტურბინა, ტრანსფორმატორები, საკაბელო არხები, გამანაწილებელი მოწყობილობა და სხვა. მართვის პულტი, საოფისე და სამეურნეო-საყოფაცხოვრებო დანიშნულების სათავსოები.

პროექტის ფარგლებში გათვალისწინებულია სამშენებლო ბანაკის მოწყობა. სამშენებლო ბანაკის განთავსება დაგეგმილია სადერივაციო მილსადენისა და მისასვლელი გზის გაყოფის ადგილას. წარმოდგენილი Shp ფაილების მიხედვით, სამშენებლო ბანაკის განთავსების ადგილის მიახლოებითი GPS კოორდინატებია: X-331672.90; Y-4643758.74 (ს. კ.- 30.19.31.036). სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით, სამშენებლო ბანაკისთვის შერჩეული

ტერიტორიის მიმდებარედ წარმოდგენილია ფიცრის ფარდული, მწყემსების თავშესაფარი (ერთსართულიანი) შენობა, ყანა, ხეხილის ნარგავები.

საპროექტო ობიექტის მშენებლობის ეტაპზე წარმოქმნილი ფუჭი ქანების სანაყაროების მოწყობა გათვალისწინებულია სათავე და ძალური კვანძის მიმდებარე ტერიტორიებზე. წარმოდგენილ SHP ფაილებში მითითებულია სანაყაროების განთავსების ადგილები. SHP ფაილების მიხედვით, გათვალისწინებულია 4 სანაყაროს მოწყობა, მათ შორის 2 ძალური კვანძისა და 2 სათავე კვანძის მიმდებარე ტერიტორიაზე.

ადმინისტრაციული წარმოების ეტაპზე სამინისტრომ უზრუნველყო წარმოდგენილი სკოპინგის ანგარიშის შესახებ ინფორმაციის კანონდემბლობით დადგენილი წესით გავრცელება, მათ შორის ინფორმაცია განთავსდა სამინისტროს ოფიციალურ ვებგვერდზე, ბაღდათის მუნიციპალიტეტის საინფორმაციო დაფაზე და ინფორმაციის გავრცელების დამკვიდრებულ, საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში. ახალი კორონავირუსის გავრცელების პრევენციის მიზნით, 2020 წლის 18 სექტემბერს „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსში“ განხორციელებული ცვლილების შესაბამისად, ზემოაღნიშნული პროექტის სკოპინგის ანგარიშის საჯარო განხილვა გაიმართა დისტანციურად, კომუნიკაციის ელექტრონული საშუალების, Webex-ის აპლიკაციის გამოყენებით, 2021 წლის 2 თებერვალს. საჯარო განხილვას ესწრებოდნენ საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს, შპს „გამა კონსალტინგის“, შპს „ხანიჭიდროს“, ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლები, სოფ. ხანის მაცხოვრებლები და ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები. საჯარო განხილვაზე გამოთქმული შენიშვნები მოსაზრებები, რომელთა შესახებ შესაბამისი განმარტებები გააკეთეს სამინისტროს და კომპანიის წარმომადგენლებმა, აისახა წინამდებარე პროექტის სკოპინგის ანგარიშის საჯარო განხილვის ოქმში. საჯარო განხილვაზე ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტმა ძირითადად ყურადღება გაამახვილა ეკოლოგიური ხარჯის გამოთვლის მეთოდზე, თევზსავალისა და სავალდებულო ეკოლოგიური ხარჯის ეფექტურობაზე, პროექტის განხორციელებით მოსალოდნელი ზიანისა და სოციალური სარგებლის საკითხზე. მოცემულ საკითხებთან დაკავშირებით კომენტარი გააკეთა საკონსულტაციო კომპანიის წარმომადგენელმა და აღნიშნა, რომ ხარჯის გამოთვლის მეთოდოლოგია აღებულია ძველი საკანონმდებლო ნორმიდან, ვინაიდან ახალი ნორმები სახელმწიფოს ჯერ არ შეუქმნავებია. შესაბამისად ქვეყანაში არსებული პრაქტიკის გათვალისწინებით სავალდებულო ეკოლოგიური ხარჯი მდინარის წყლის საშუალო მრავალწლიური ხარჯის 10 % იქნება. ასევე განმარტა რომ თევზსავალის ეფექტურობისათვის აუცილებელია მასში 20 სმ სიღრმის წყლის ხარჯის შენარჩუნება, ხოლო საპროექტო კვეთში მდინარის ვიწრო კალაპოტის გათვალისწინებით ეკოლოგიური ხარჯი დააკმაყოფილებს იქტიოფაუნისათვის წყლის საკმარისობის მოთხოვნას. სოციალურ საკითხთან დაკავშირებით აღინიშნა, რომ კომპანია მოსახლეობასთან აქტიურად თანამშრომლობს და შესაბამისი შეთანხმებით დაიგეგმება, პროექტის ფარგლებში მოსალოდნელი ზიანის საკომპენსაციო ღონისძიებები და სოციალური პროექტები, რომლებიც დეტალურად ცნობილი გზშ-ის ეტაპზე იქნება.

საჯარო განხილვაზე სოფ. ხანის მაცხოვრებლების მიერ დაფიქსირებული საკითხები ძირითადად ეხებოდა: ჰესის საპროექტო მონაკვეთში (წყლის საკმარისობის თვალსაზრისით) არსებულ ჩანჩქერებზე და მათ ტურისტულ პოტენციალზე

ზემოქმედებას, ჰესის ფუნქციონირების შემთხვევაში სოფ. ხანისთვის ელ. ენერჯის შეღავათის გაკეთებას, საპროექტო დერეფანში კერძო საკუთრებაზე მოსალოდნელ ზემოქმედებას და საკომპენსაციო ღონისძიებებს. დაფიქსირებულ საკითხებთან დაკავშირებით შესაბამისი განმარტებები გააკეთეს კომპანიისა და საკონსულტაციო კომპანიის წარმომადგენლებმა. კერძოდ, აღინიშნა რომ დეტალური პროექტირებისას ჩანჩქერებზე ზემოქმედების შეფასებას მნიშვნელოვანი ყურადღება დაეთმო. კომპანიის წარმომადგენლების თქმით, ამ ეტაპზე ზემოქმედების შემცირებისათვის განსაზღვრულია ჩანჩქერების მიმდებარე ტერიტორიის კეთილმოწყობითი სამუშაოების ჩატარება, თუმცა შესაბამისი ურთიერთშეთანხმების მიღწევისა და დამატებითი შეთავაზებების მოსმენის მიზნით კომპანიას დაგეგმილი აქვს ადგილობრივებთან შეხვედრა. ხოლო დამატებითი შეთავაზებების არსებობის და შეთანხმების შემთხვევაში საკითხის გადაჭრის გზები აისახება გზშ-ის ანგარიშში. ამასთან, სხვადასხვა ვარიანტების განხილვის და ანალოგიური პრაქტიკის გათვალისწინებით მიღებული იქნება ისეთი გადაწყვეტა, რომ ჩანჩქერებიც შენარჩუნდეს და ტექნიკური პროექტიც განხორციელდეს. ელექტროენერჯის შეღავათთან დაკავშირებით კომპანიის წარმომადგენელმა განმარტა, რომ საქმიანობის განმახორციელებელი ვერ განსაზღვრავს ელექტროენერჯის ფასს, კომპანია მხოლოდ ენერჯის მწარმოებელი იქნება, რომელიც შემდგომში საერთო ელექტროსისტემაში ჩაერთვება. კერძო საკუთრებასთან დაკავშირებით აღინიშნა, რომ პროექტის ფარგლებში კერძო საკუთრებაზე ზემოქმედება იქნება მინიმალური, თუმცა ნებისმიერი სახით ასეთი ზემოქმედების არსებობის შემთხვევაში კერძო მესაკუთრესთან შეთანხმებით გათვალისწინებულია მიწის ნაკვეთის გრძელვადიანი იჯარით აღება ან გამოსყიდვა.

ადმინისტრაციული წარმოების ეტაპზე, კანონმდებლობით განსაზღვრულ ვადაში, პროექტთან დაკავშირებით სამინისტროში წერილობითი შენიშვნები/მოსაზრებები არ დაფიქსირებულა.

სკოპინგის ანგარიშის შესაბამისად, შესწავლილ იქნა საპროექტო ტერიტორია. ჩატარებული კვლევითი სამუშაოების შედეგად, მოხდა გარემოზე და ადამიანის ჯანმრთელობაზე მოსალოდნელი ძირითადი ზემოქმედების წყაროების, სახეებისა და ობიექტების იდენტიფიცირება.

სკოპინგის პროცედურის შედეგად განსაზღვრული და დადგენილი იქნა დაგეგმილი საქმიანობის გზშ-ის ანგარიშის მომზადებისათვის საჭირო კვლევების, მოსაპოვებელი და შესასწავლი ინფორმაციის ჩამონათვალი და გზშ-ის პროცესში დეტალურად შესასწავლი ზემოქმედების სახეები.

გზშ-ის ანგარიშის მომზადებისათვის საჭირო კვლევების, მოსაპოვებელი და შესასწავლი ინფორმაციის ჩამონათვალი

1. **გზშ-ს ანგარიშში უნდა მოიცავდეს** „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის“ მე-10 მუხლის მესამე ნაწილით დადგენილ ინფორმაციას;
2. **გზშ-ს ანგარიშს უნდა დაერთოს** „გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის“ მე-10 მუხლის მეოთხე ნაწილით განსაზღვრული დოკუმენტაცია;
3. **გზშ-ს ანგარიშში წარმოდგენილი უნდა იყოს** სკოპინგის ანგარიშში მითითებული (განსაზღვრული, ჩასატარებელი) კვლევების შედეგები, მოპოვებული და

შესწავლილი ინფორმაცია, გზმ-ის პროცესში დეტალურად შესწავლილი ზემოქმედებები და შესაბამისი შემცირების/შერბილების ღონისძიებები;

3.1 გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად გზმის ანგარიში ხელმოწერილი უნდა იყოს იმ პირის/პირების მიერ, რომელიც/რომლებიც მონაწილეობდა/მონაწილეობდნენ მის მომზადებაში, მათ შორის, კონსულტანტის მიერ.

4. გზმ-ს ანგარიშში წარმოდგენილი უნდა იყოს:

- პროექტის საჭიროების დასაბუთება;
- დაგეგმილი საქმიანობის დეტალური აღწერა;
- საპროექტო ტერიტორიის, მათ შორის ჰესის შემადგენელი ინფრასტრუქტურული ობიექტების განთავსების ადგილების დეტალური აღწერა (საკადასტრო კოდები, ფართობი, Shp ფაილები, GPS კოორდინატები);
- ჰესის ძირითადი ინფრასტრუქტურის დაშორება მოსახლეობასთან კონკრეტული მანძილების მითითებით;
- საპროექტო ობიექტის ერთიანი გენერალური გეგმა, მაღალი გარჩევადობით და შესაბამისი ექსპლიკაციით, სადაც დატანილი იქნება ჰესის შემადგენელი ყველა საპროექტო ინფრასტრუქტურული ობიექტი;
- პროექტის ალტერნატიული ვარიანტები, შესაბამისი დასაბუთებით. მათ შორის არაქმედების ალტერნატივა, ტექნოლოგიური ალტერნატივები, ჰესის ინფრასტრუქტურული ობიექტების (სათავე ნაგებობა, სადაწნეო/სადერივაციო მილსადენი, ჰესის შენობა) განთავსების ალტერნატივები, და გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით შერჩეული ალტერნატივების აღწერა. გზმ-ის ანგარიშის შესაბამის ქვეთავში, დეტალურად უნდა იქნეს დასაბუთებული ობიექტის განთავსების ალტერნატივებიდან შერჩეული ადგილმდებარეობის გარემოსდაცვითი, სოციალური, ეკონომიკური და ტექნიკური უპირატესობები;
- საპროექტო ჰესის შემადგენელი ინფრასტრუქტურული ობიექტების აღწერა (თითოეული ობიექტის ტექნიკური და ტექნოლოგიური სქემების მითითებით);
- საპროექტო ჰესის ძირითადი ტექნიკური პარამეტრები, მახასიათებლების ცხრილი და პროექტის განმარტებითი ბარათი, ყველა შემადგენელი ჰიდროტექნიკური ნაგებობის აღწერით;
- **თევზსავალი და თევზამრიდი ნაგებობების დეტალური აღწერა** და მათი ფუნქციონირების შესახებ ინფორმაცია. თევზსავალის ზედა და ქვედა ნიშნულები, პარამეტრები, ჰიდრავლიკური გაანგარიშების შედეგები (იმისათვის, რომ შესაძლებელი იყოს იქთიოფაუნაზე ზეგავლენის შეფასება/პროგნოზირება);
- საპროექტო თევზსავალის ეფექტურობის, მათ შორის თევზსავალში ნაკადის სიღრმის, ბუნებრივ პირობებთან მიახლოებული გარემოს შექმნის, შესახებ ინფორმაცია;
- საპროექტო სათავე კვანძის პარამეტრების შესახებ დეტალური ინფორმაცია;
- შეტბორვის მოცულობა, მცირე ზომის შეგუბებით დასატბორი ტერიტორიისა და მისი ფართობის შესახებ ინფორმაცია;
- მილსადენის პარამეტრები, მათ შორის მილსადენის განთავსების ტრანშეის სიღრმე, მილსადენის გაყვანის მეთოდის შესახებ დეტალური ინფორმაცია;

- მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე წყალმომარაგება-წყალარინების საკითხების შესახებ ინფორმაცია, მათ შორის, სამეურნეო-საყოფაცხოვრებო, საწარმოო და სანიაღვრე წყლების მართვის საკითხები;
- ჰესის შენობაში გათვალისწინებული ჰიდროტურბინების დეტალური აღწერა, ნამუშევარ წყალში ზეთების შერევის რისკების გათვალისწინებით;
- ჰიდროტურბინების გაგრილების სისტემის აღწერა და გამაგრილებელ სისტემაში გამოყენებული წყლის მართვის საკითხები;
- მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე წარმოქმნილი ნარჩენების მართვის საკითხები;
- დასაქმებული ადამიანების რაოდენობა, მათ შორის დასაქმებულთა შორის ადგილობრივი მოსახლეობის წილი, ასევე პერსონალის პროფესიული და ტექნიკური სწავლების შესახებ ინფორმაცია;
- მნიშვნელოვანია წარმოდგენილი იქნეს - პროექტთან დაკავშირებით ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირების, მათი პოზიციების, დამოკიდებულების, აზრის გათვალისწინების ამსახველი ინფორმაცია;

4.1. პროექტის ფარგლებში შესასრულებელი სამუშაოების შესახებ ინფორმაცია, კერძოდ:

- სამშენებლო სამუშაოების შესახებ დეტალური ინფორმაცია, შესაბამისი ვადების მითითებით;
- მისასვლელი გზების მოწყობის შესახებ ინფორმაცია, შესაბამისი პარამეტრებისა და მოწყობის სქემის მითითებით, ამასთან მოცემული უნდა იყოს აღნიშნული გზების მშენებლობასთან დაკავშირებული ზემოქმედების საკითხები;
- მცენარეული და ნიადაგის საფარის მოხსნის სამუშაოების, გრუნტის სამუშაოების და სარეკულტივაციო სამუშაოების შესახებ დეტალური ინფორმაცია („ნაყოფიერი ფენის მოხსნის, შენახვის, გამოყენებისა და რეკულტივაციის შესახებ“ ტექნიკური რეგლამენტის მოთხოვნათა დაცვით);
- მშენებლობის პროცესში წარმოქმნილი ფუჭი ქანების რაოდენობა და მათი მართვის საკითხები; ფუჭი ქანების განთავსების ადგილების (სანაყაროები) მითითება და შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტაციის წარმოდგენა. მათ შორის ინფორმაცია სანაყაროს ფართობის, განსათავსებელი გრუნტის მოცულობის შესახებ, GPS კოორდინატების მითითებით;
- სანაყაროების განთავსების ალტერნატიული ვარიანტები;
- მოცემული უნდა იყოს ინფორმაცია - როგორ მოხდება გამონამუშევარი ქანების გამოტანა სამშენებლო უბნებიდან;
- გამოყენებული ტექნიკის ჩამონათვალი და რაოდენობა;
- ობიექტების მშენებლობისთვის საჭირო სამშენებლო მასალების მოპოვებისა და სამშენებლო მასალების დამამზადებელი ობიექტების (არსებობის შემთხვევაში) მოწყობის შესახებ ინფორმაცია;

4.2. სამშენებლო ბანაკის განთავსების შესახებ ინფორმაცია, მათ შორის:

- სამშენებლო ბანაკის გენ-გეგმა, შესაბამისი ექსპლიკაციით;

- ინფორმაცია სამშენებლო ბანაკის ფართობის, ასევე ჰესის მშენებლობის მომსახურებისთვის გათვალისწინებული ინფრასტრუქტურის შესახებ;
- სამშენებლო ბანაკისთვის შერჩეული ტერიტორიის აღწერა, shp ფაილების და GPS კოორდინატების მითითებით;
- სამშენებლო ბანაკის წყალმომარაგებისა და ჩამდინარე წყლების მართვის საკითხები;
- სამშენებლო ბანაკზე საწვავის შესანახი რეზერვუარის (არსებობის შემთხვევაში) ტიპისა და ტევადობის შესახებ ინფორმაცია.

4.3 გზმ-ს ანგარიშის გეოლოგიურ ნაწილში წარმოდგენილი უნდა იყოს:

- **გეოლოგიური გარემოს ფონური მდგომარეობის აღწერა:**
  - რელიეფი (გეომორფოლოგია);
  - გეოლოგიური აგებულება;
  - სეისმური პირობები;
  - ჰიდროგეოლოგიური პირობები;
  - საინჟინრო-გეოლოგიური პირობების პიკეტური აღწერა (უნდა მოიცავდეს საპროექტო ტერიტორიის სივრცეში არსებული საშიში გეოლოგიური პროცესების აღწერასაც).
- **გეოლოგიურ გარემოზე ზემოქმედება:**
  - ზემოქმედება მიწისქვეშა/გრუნტის წყლებზე;
  - საშიში გეოლოგიური პროცესების შესაძლო გააქტიურების განსაზღვრა საპროექტო ობიექტის მშენებლობა-ექსპლუატაციის პერიოდში, პრევენციული/შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;
  - გეოდინამიკურ პროცესებზე დაკვირვების/მონიტორინგის საკითხი;

4.4 ჰიდროლოგიური კვლევის ანგარიში, რომელიც უნდა მოიცავდეს შემდეგს:

- მდინარე ხანისწყალისა და მისი შენაკადების ჰიდროლოგიური მახასიათებლები;
- დეტალური ინფორმაცია მდინარის საშუალო წლიურ ხარჯებზე და ჩამონადენის შიდაწლიურ განაწილებაზე;
- დეტალური ინფორმაცია მაქსიმალურ ჩამონადენზე, მინიმალურ ჩამონადენზე, მყარ ნატანზე;
- მდინარის სიგრძე და სიგანე (როგორც საერთო, ისე საპროექტო კვეთში არსებული);
- საპროექტო არეალში, როგორც დამბის ზედა ასევე მის ქვედა ბიეფში, მდინარის შენაკადების შესახებ ინფორმაცია, მანძილებისა და აღნიშნული შენაკადების მიერ გატარებული ხარჯის მითითებით;
- **სავალეულო ეკოლოგიური (სანიტარული) ხარჯისა და მისი დადგენის მეთოდოლოგიის შესახებ ინფორმაცია;**
- დეტალური ინფორმაცია ჰესის მიერ ასაღები წყლის რაოდენობებზე 10%, 50% და 90%- იანი უზრუნველყოფისთვის;
- სადაწნეო მილსადენის გადამკვეთი მუდმივი და დროებითი ნაკადების შესახებ ინფორმაცია (საჭიროების შემთხვევაში დამცავი ღონისძიებების მითითებით);

- ღვარცოფული ნაკადების შესახებ ინფორმაცია და საჭიროების შემთხვევაში ღვარცოფსაწინააღმდეგო ღონისძიებები, კალაპოტური პროცესების და ნაპირსამაგრი სამუშაოების შესახებ;
- ხანი ჰესის მშენებლობის და ექსპლუატაციის გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშში უნდა აისახოს და გათვალისწინებული იყოს ჰესის ზედა და ქვედა ბიეფებში წყლის დონის მზომების დაყენება, წყლის ხარჯების დადგენილი სიხშირით გაზომვა, დონეებსა და ხარჯებს შორის დამოკიდებულების მრუდების აგება და ყოველდღიური დონეების და ხარჯების შესახებ ინფორმაციის ყოველკვარტალურად გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროში წარმოდგენა;
- პროექტის გავლენის ზონაში მოქცეული მდ. ხანის მონაკვეთზე წყალმოსარგებლების შესახებ ინფორმაცია, ასევე მდინარის აღნიშნულ მონაკვეთზე არსებული წყალსარგებლობის გათვალისწინებით მდინარის გარემოსდაცვითი (ეკოლოგიური) ხარჯის გაანგარიშება და უზრუნველყოფა;

4.5 გზმ-ის ანგარიშში, ბიომრავალფეროვნების შეფასების ნაწილში წარმოდგენილი უნდა იყოს:

- ბიომრავალფეროვნებაზე ჩატარებული სრულფასოვანი კვლევების ანგარიშები ფოტომასალით და შესაბამისი, ადეკვატური შემარბილებელი და საჭიროების შემთხვევაში, საკომპენსაციო ღონისძიებები;
- ჰიდროელექტროსადგურის და მისი მშენებლობისათვის საჭირო სხვა ინფრასტრუქტურის მოსაწყობად დაგეგმილი მოსაჭრელი ხე-მცენარეების ზუსტი მონაცემები, სახეობების მიხედვით რაოდენობის და მოცულობის მითითებით;
- ანგარიშში მოცემული უნდა იყოს სანაყაროების ზუსტი ადგილმდებარეობა, შერჩეულ ტერიტორიაზე ბიომრავალფეროვნების კვლევის ანგარიში, რომელიც უნდა მოიცავდეს ბიომრავალფეროვნებაზე შესაძლო ზემოქმედების შეფასებას და შემარბილებელ ან/და საკომპენსაციო ღონისძიებებს;
- კუმულაციური ზემოქმედების შეფასებას, მათ შორის წყლისა და წყალზე დამოკიდებულ ბიომრავალფეროვნებაზე;
- დაგეგმილი კვლევითი სამუშაოებიდან ყურადღება გამახვილდეს სრული ანამნეზის წარმოებაზე არსებული ჩანჩქერის პირობებში კალმახის საარსებო გარემოს სპეციფიკის სრულყოფილად შესწავლისათვის და მოხდეს თევზის რაოდენობრივი მაჩვენებლების შეფასება, რაც შემდგომში მოგვცემს საშუალებას დაფიქსირდეს დადებითი თუ უარყოფითი ცვლილების დინამიკა;
- გათვალისწინებული უნდა იყოს ჰიდროელექტროსადგურის გაწმენდის, ფსკერდარმავეების და სხვა მსგავსი სამუშაოების საჭიროება და განსახორციელებელი საქმიანობის დეტალური აღწერა, სადაც მითითებული იქნება ასევე ზემოქმედება წყლის ბიომრავალფეროვნებაზე (განსაკუთრებით იხტიოფაუნაზე), შემარბილებელი და საჭიროების შემთხვევაში საკომპენსაციო ღონისძიებები;

- **ასახული უნდა იყოს ჰაბიტატების აღდგენის გეგმა**, რომელიც, სხვათაშორის, ეროვნულ, საჭიროების შემთხვევაში (თუ ვერ ხერხდება ჰაბიტატის აღდგენა), უნდა მოიცავდეს საკომპენსაციო ქმედებებს;
- თევზსაგალობის და თევზამრეხის მოწყობილობების ეფექტურობა, ასევე საპროექტო მონაკვეთში დარჩენილი წყლის საკმარისობის საკითხი, წყლის ბიომრავალფეროვნების არსებობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით შეფასებული უნდა იყოს შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე ექსპერტის მიერ;
- **შემარბილებელი ღონისძიებების თავში და მონიტორინგის გეგმაში აისახოს ბიომრავალფეროვნების ცალკეულ კომპონენტებზე ზემოქმედებაზე დაკვირვების საკითხი;**

5. პროექტის განხორციელების შედეგად გარემოზე მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება გარემოს თითოეული კომპონენტისათვის:

- ატმოსფერულ ჰაერზე ზემოქმედების შეფასება ჰესის მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე, მათ შორის ემისიები სამშენებლო ტექნიკისა და სამშენებლო მასალების დამამზადებელი ობიექტის (არსებობის შემთხვევაში) მუშაობისას, გაბნევის ანგარიშის მითითებით. ამასთან წარმოდგენილი უნდა იყოს ატმოსფერულ ჰაერზე ზემოქმედების შემარბილებელი ღონისძიებები.
- პროექტის ფარგლებში ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების სტაციონარული წყაროს არსებობის შემთხვევაში გზშ-ის ანგარიშს თან უნდა ახლდეს **ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვეულ მავნე ნივთიერებათა ზღვრულად დასაშვები გაფრქვევის ნორმების პროექტი;**
- ხმაურის და ვიბრაციის გავრცელებით გამოწვეული მოსალოდნელი ზემოქმედება დაგეგმილი საქმიანობის მოწყობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე, შესაბამისი რეცეპტორებისა და შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;
- საპროექტო ინფრასტრუქტურული ობიექტების მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე ზემოქმედება მიწისქვეშა/გრუნტის წყლებზე, მათ შორის გრუნტის წყლების დებიტის ცვლილებით გამოწვეული ზემოქმედების შეფასება და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები;
- მშენებლობისა და ექსპლუატაციის ეტაპზე მოსალოდნელი ზემოქმედება ზედაპირული წყლის ობიექტზე, მათ შორის ზედაპირული წყლების დაბინძურების რისკების, მდინარის კალაპოტში წყლის ხარჯის შემცირებისა და ჰიდროლოგიური რეჟიმის დარღვევით მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება, შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;
- პროექტის ფარგლებში მდინარეში წყლის ჩაშვების შემთხვევაში გზშ-ის ანგარიშს თან უნდა დაერთოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული - **ზედაპირული წყლის ობიექტებში ჩამდინარე წყლებთან ერთად ჩაშვებულ დამაბინძურებელ ნივთიერებათა ზღვრულად დასაშვები ჩაშვების ნორმების (ზ.დ.ჩ) პროექტი;**
- პროექტის განხორციელებით მოსალოდნელი ზემოქმედება მდინარის ნატანის მოძრაობაზე;

- ზემოქმედება ნიადაგის ნაყოფიერ ფენაზე, ამასთან მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე ნიადაგის/გრუნტის დაბინძურების შეფასება და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები;
- პროექტის განხორციელებით გამოწვეული ზემოქმედება ბიომრავალფეროვნებაზე, მათ შორის ზემოქმედების შეფასება წყლის და წყალზე დამოკიდებულ სახეობებზე, მცენარეულ საფარსა და ჰაბიტატის მთლიანობაზე, შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;
- ნარჩენების წარმოქმნით მოსალოდნელი ზემოქმედების შეფასება;
- ზემოქმედება და ზემოქმედების შეფასება სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოზე, მიწის საკუთრებასა და გამოყენებაზე, ბუნებრივი რესურსების შეზღუდვაზე, ჯანმრთელობასა და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული რისკები და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები;
- პროექტის განხორციელებით მოსალოდნელი ზემოქმედება რეგიონის ტურისტულ პოტენციალზე;
- ზემოქმედება ისტორიულ-კულტურულ და არქეოლოგიურ ძეგლებზე;
- პროექტის განხორციელებით მოსალოდნელი კუმულაციური ზემოქმედების შეფასება მშენებლობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე, არსებული ან/და საპროექტო ჰიდროელექტროსადგურების გათვალისწინებით. მათ შორის შემარბილებელი ღონისძიებების მითითებით;
- მოწყობა-ექსპლუატაციის ეტაპზე ზემოქმედება სატრანსპორტო ნაკადებზე და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებები;
- ავარიულ სიტუაციებზე რეაგირების დეტალური გეგმა. მათ შორის ყურადღება გამახვილდეს ჰიდროდინამიკურ ავარიაზე რეაგირების საკითხები;
- ობიექტის მოწყობა-ექსპლუატაციის ეტაპებისთვის შემუშავებული კონკრეტული შემარბილებელი ღონისძიებების გეგმა-გრაფიკი;
- ობიექტის მოწყობა-ექსპლუატაციის ეტაპებისთვის შემუშავებული გარემოსდაცვითი მონიტორინგის გეგმა, შესაბამისი საკონტროლო წერტილების მითითებით;
- გზმ-ის ფარგლებში შემუშავებული ძირითადი დასკვნები, რეკომენდაციები და საქმიანობის განხორციელების პროცესში განსახორციელებელი ძირითადი ღონისძიებები;
- სკოპინგის ეტაპზე საზოგადოების მიერ წარმოდგენილი მოსაზრებებისა და შენიშვნების შეფასება და განსახორციელებელი ღონისძიებების დეტალური აღწერა.

6. გზმ-ის ანგარიში წარმოდგენილი უნდა იყოს ასევე:

- ჰესის ინფრასტრუქტურული ობიექტების ძირითადი ტექნიკური პარამეტრები ერთიანი ცხრილის სახით;
- აეროფოტო სურათზე (მაღალი გარჩევადობით) დატანილი საპროექტო არეალის სქემატური რუკა ბეჭდური და ელექტრონული ფორმით (A3 ფორმატი; Shape ფაილი WGS_1984_37N(38N) პროექციით), სადაც მოცემული იქნება:

ჰესის ინფრასტრუქტურული ობიექტები (სათავე ნაგებობა, კაშხალი, სადერივაციო მილსადენი, ჰესის შენობა, სადაწნეო მილსადენი, სამშენებლო ბანაკი, მისასვლელი გზები, სანაყაროები);

- მდინარის აბსოლუტური მინიმალური და მაქსიმალური ხარჯების შესახებ ინფორმაცია;
- სავალდებულო ეკოლოგიური ხარჯის რაოდენობა და შესაბამისი დასაბუთება, რამდენად უზრუნველყოფს განსაზღვრული ეკოლოგიური ხარჯი მდინარის ბუნებრივი და ეკოლოგიური გარემოს შენარჩუნებას;
- ცხრილი 1. ეკოლოგიური ხარჯის პროცენტული მაჩვენებლები თვეების მიხედვით.

თვე	იანვ	თებ	მარტი	აპრ	მაისი	ივნისი	ივლისი	აგვისტ	სექტემ	ოქტომ	ნოემბ	დეკემბ
მდინარის ბუნებრივი ხარჯი თვეების მიხედვით												
საშუალო თვიური ხარჯები, მ ³ /წმ												
ენერგეტიკული ხარჯი თვეების მიხედვით (ჰესის მიერ ასაღები ხარჯი)												
საშუალო თვიური ენერგეტიკული ხარჯები, მ ³ /წმ												
ეკოლოგიური ხარჯი თვეების მიხედვით												
ეკოლოგიური ხარჯი, მ ³ /წმ												
ეკოლოგიური ხარჯი, %												
საშუალო მრავალწლიური ხარჯის რამდენ %-ს შეადგენს ეკოლოგიური ხარჯი												

- ცხრილი 2. თვიური და წლიური ხარჯების სიდიდეები 10%, 50%, 75% და 95% უზრუნველყოფისათვის

	იანვ	თებ	მარტი	აპრ	მაისი	ივნ	ივლ	აგვ	სექ	ოქტ	ნოემ	დეკ	წელი
	ვ	ბ.	ტ	რ	ი	ნ	ლ	ვ	ქ	ტ	მ	კ	ი

საშ													
მაქ													
ს													
მინ													
10													
%													
50													
%													
75													
%													
95													
%													

7. შენიშვნები, რომლებიც ასევე გათვალისწინებული უნდა იქნეს გზშ-ის ანგარიშში:

- გზშ-ის ანგარიშში შედგენილი უნდა იყოს მოქმედი კანონმდებლობისა და სკოპინგის დასკვნის მოთხოვნების შესაბამისად. გზშ-ის ანგარიშში მოცემული უნდა იყოს სკოპინგის დასკვნით განსაზღვრული თითოეული საკითხის შესახებ შესაბამისი ინფორმაცია;
- წყალდიდობის შესახებ ინფორმაცია, მათ შორის წყალდიდობის შესაძლო დონე, მასშტაბი, ხარისხი, ამასთან წყალდიდობისგან საპროექტო ნაგებობის დაცვის ეფექტური ღონისძიებები (საჭიროების შემთხვევაში);
- მოცემული უნდა იყოს წყალმიმღები კვანძის ჰიდრავლიკული და სეისმური დატვირთვის და მდგრადობის გაანგარიშებები, პარამეტრების შესაბამისი დასკვნების მითითებით;
- პროექტის არაქმედების ალტერნატივის ანალიზი გზშ-ის ეტაპზე საჭიროებს დეტალიზაციას. დეტალურად უნდა იქნეს ასახული ინფორმაცია უმოქმედობის (ნულოვანი) ალტერნატივის შესახებ, რომელიც გულისხმობს საქმიანობის განუხორციელებლობის შემთხვევაში გარემოს არსებული მდგომარეობის ბუნებრივად განვითარების აღწერას, რომლის შეფასებაც შესაძლებელია არსებული ინფორმაციის გამოყენებით და მეცნიერულ ცოდნაზე დაყრდნობით. გზშ-ის ეტაპზე დეტალურად უნდა იქნეს წარმოდგენილი ინფორმაცია რა სარგებელს ან ზიანს მოიტანს პროექტი და რა აუცილებელი პირობა არსებობს მისი განხორციელებისათვის. ამასთან მოცემული უნდა იყოს გარემოზე შეუქცევი ზემოქმედების შეფასება და მისი აუცილებლობის დასაბუთება, რაც გულისხმობს გარემოზე შეუქცევი ზემოქმედებით გამოწვეული დანაკარგისა და მიღებული სარგებლის ურთიერთშეწონას გარემოსდაცვით, კულტურულ, ეკონომიკურ და სოციალურ ჭრილში;
- საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს მონაცემებით საპროექტო არეალიდან დაახლოებით 58 მეტრის მოშორებით ექცევა ნაეკლესიარი (გისკოდი 10013) თუმცა, აღნიშნული ნაეკლესიარის ადგილმდებარეობა დასაზუსტებელია და რუკაზე მიახლოებითი სიზუსტითაა

დასმული (დანართის სახით გიგზავნით სიტუაციის ამსახველ თემატურ რუკას). ასევე გაცნობებთ, რომ სოფელ ხანში და მის სიახლოვეს, ისევე როგორც მდინარე ხანისწყლის ხეობაში საარქივო მონაცემებზე დაყრდნობით ფიქსირდება 14 არქეოლოგიური და არქიტექტურული ობიექტი, ესენია: ეკლესიები, კოშკის ნანგრევები, ქვის საწნახელი, ხიდის ბურჯები, გაურკვეველი ფუნქციის მქონე კედლის წყობები და ა.შ. **ზემოაღნიშნული საკითხები გათვალისწინებული უნდა იქნეს გზშ-ის ანგარიშში, ისტორიულ-კულტურულ და არქეოლოგიურ ძეგლებზე ზემოქმედების შეფასების ქვეთავში,** საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოსთან შეთანხმების ამსახველ ინფორმაციასთან ერთად;

- გზშ-ის ეტაპზე დეტალურად უნდა განხორციელდეს პროექტით დაგეგმილი სამშენებლო სამუშაოების კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებსა და კულტურულ ფასეულობებზე პირდაპირი და არაპირდაპირი ზემოქმედების გამოვლენა, აღწერა და შედეგების შესწავლა. ამასთან მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გზშ-ის ანგარიშის მომზადების პროცესში ჩართული იყოს შესაბამისი კომპეტენციის სპეციალისტი (ისტორიკოსი/არქეოლოგი);
- წარმოდგენილი shp-ფაილებით იდენტიფიცირებული მთლიანი 55108 კვ.მ ფართობიდან „სახელმწიფო ტყის ფონდის საზღვრების დადგენის შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2011 წლის 4 აგვისტოს №299 დადგენილებით დამტკიცებული სახელმწიფო ტყის ფონდის საზღვრების მიხედვით **37763** კვ.მ მდებარეობს სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე. **აღნიშნულიდან გამომდინარე გაცნობებთ, რომ სახელმწიფო ტყის ტერიტორიაზე საქმიანობა საჭიროებს შეთანხმებას ტყის მართვის უფლების მქონე ორგანოსთან, ხოლო გზშ-ის ანგარიშში წარმოდგენილი უნდა იყოს შესაბამისი შეთანხმების ამსახველი დოკუმენტაცია;** ამასთან დამატებით აღსანიშნავია, რომ ვინაიდან სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე სანაყაროს მოწყობას კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს - მიზანშეწონილია ფუჭი ქანების განთავსება განხორციელდეს იმ ფართობებზე, რომლებიც არ წარმოადგენენ სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ფართობებს. ასევე, განსახილველი ალტერნატივებიდან არჩეულ იქნას ის ალტერნატივა, რომელიც ნაკლებ ზიანს მიაყენებს სახელმწიფო ტყის ფონდს;
- დაზუსტებას საჭიროებს ჰესის შემადგენელი, სათავე და ძალური, კვანძების განთავსების საპროექტო ნიშნულები. მიზანშეწონილია რომ, გზშ-ის ეტაპზე წარმოდგენილი სათავისა და ჰესის განთავსების ადგილი მნიშვნელოვნად არ განსხვავდებოდეს სკოპინგის ეტაპზე შეფასებული ტერიტორიისაგან და საპროექტო ნიშნულებისაგან;
- დაზუსტებას საჭიროებს საპროექტო მონაკვეთში არსებულ ჩანჩქერებზე ზემოქმედების შემარბილებელი ღონისძიებები, მათ შორის ზემოქმედების შერბილების საუკეთესო საშუალებად არ შეიძლება ჩაითვალოს (როგორც ეს სკოპინგის ანგარიშშია აღნიშნული) - მოსახლეობასთან შეთანხმებით, აღნიშნული ადგილის კეთილმოწყობა (მაგ. მისასვლელი ბილიკის კეთილმოწყობა, დეკორაციული ღონისძიებების გატარება, საპიკნიკე ადგილის შექმნა ან სხვა) - ვინაიდან თუ ჩანჩქერები დაკარგავენ ვიზუალურ ეფექტს და ტურისტულ

მიმზიდველობას, ტერიტორიის კეთილმოწყობა აზრს მოკლებულია. აღსანიშნავია, რომ საკითხთან დაკავშირებით შენიშვნები დაფიქსირდა, ასევე სკოპინგის ანგარიშის საჯარო განხილვაზე, სოფელი ხანის მაცხოვრებლების მიერ. მოცემული გარემოებების გათვალისწინებით გზმ-ის ანგარიშში აისახოს საპროექტო კვეთში არსებულ ჩანჩქერებზე ზემოქმედების შემცირების მიზნით რეალური/კონკრეტული გადაწყვეტის, შერბილების, კომპენსაციის გზები/ლონისძიებები.

- გზმ-ს ანგარიშში წარმოდგენილი უნდა იყოს ინფორმაცია სკოპინგის დასკვნით გათვალისწინებული საკითხების შესაბამისად (ერთიანი ცხრილის სახით).

დასკვნითი ნაწილი:

სკოპინგის დასკვნის მიღების მიზნით სამინისტროში შპს „ხანიჰიდროს“ მიერ წარმოდგენილ, ბაღდათის მუნიციპალიტეტში, მდ. ხანისწყალზე 6.5 მგვტ დადგმული სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურის (ხანი ჰესის) მშენებლობის და ექსპლუატაციის პროექტზე **სავალდებულოა გზმ-ის ანგარიშში მომზადდეს** წინამდებარე სკოპინგის დასკვნით გათვალისწინებული კვლევების, მოსაპოვებელი, შესასწავლი ინფორმაციის და წარმოსადგენი დოკუმენტაციის მიხედვით.